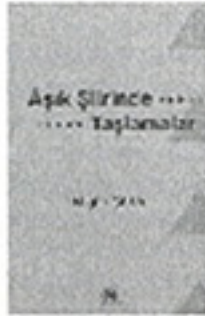


KİTAP TANITIMI

Döndü Can*



ÇIBLAK, Nilgün, (2008), *Âşık Şiirinde Taşlamalar*, Ankara, Ürün Yayınları, XI+283 s.

Mersin Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim üyelerinden Yard.Doç.Dr. Nilgün Çıblak'ın hazırladığı "Âşık Şiirinde Taşlamalar" adlı kitap, 2008 yılının ilk aylarında, Ürün Yayınları tarafından yayınlandı.

Kitabın yazarı önsözde, "Âşıklık geleneği, kökeni İslamiyet öncesi dönemlere kadar uzanan tarihi süreç içerisinde Anadolu'daki dinî, sosyal ve kültürel değişimlere bağlı olarak şekillenmiş ve XVI. yüzyıldan günümüze kadar kesintisiz olarak varlığını devam ettirmiş önemli bir kültür değerimizdir. Bu geleneğe, Türk toplumunun farklı dönemlerdeki yaşam biçimini, gelenek ve göreneklerini, olaylar ve durumlar karşısındaki tavrını, dünyayı algılayışını, hayallerini, beklentilerini, estetik anlayışını vb. özelliklerini bulmak mümkündür. Dolayısıyla hangi kültür çevresinden beslenmiş olursa olsun halk şairlerinde hemen ön plana çıkan bir özellik vardır ki, o da şiirlerinde toplum gerçeklerine ait taşıdıkları izlerdir." şeklinde bir açıklamada bulunmuştur.

Çıblak, âşıklık geleneğinde toplum yapısını ve bu yapı içinde meydana gelen kültürel değişimi yansıtan önemli türlerden birinin taşlamalar olduğunu; bu tarz şiirlerde sosyo-kültürel yaşamdaki hemen hemen her türlü aksaklığın, sorunun eleştirisi konusu edilirken aslında halkın duygu ve düşüncelerinin, beklentilerinin yansıtıldığını belirtmiştir. Bu yönüyle yazara göre taşlamalar, yaratıldıkları döneme ve bu dönemin sorunlarına ışık tutan, halkın içinde bulunduğu durum hakkında bilgi veren temel kaynak olması bakımından özellikle incelenmesi gereken bir türdür. Bu düşünceden hareketle Çıblak, çalışmanın konusunu âşık şiirinde taşlamalar olarak belirlemiş ve örnek metinlerden yola çıkarak türün bütün özelliklerini ortaya koymayı hedeflemiştir.

"Âşık Şiirinde Taşlamalar" kitabı içindekiler, kısaltmalar, ön söz ve giriş kısımlarından sonra altı bölümden oluşmaktadır.

Çalışmanın giriş bölümünde (1-20), taşlama türünün tanıtımından önce taşlama türü ve bu tür ile aralarında yakın ilişki bulunduğu düşünülen "hiciv, hezl/hezel, mizah, latife-nükte" gibi diğer edebî türler hakkında bilgi verilmiştir. Söz konusu bilgi-

* Mersin Üniversitesi Rektörlük Türk Dili Bölümü

lerin ardından Türk edebiyatında genel olarak hiciv adıyla tanınan bu türün, anlatım biçimi, işlediği konular, sosyo-kültürel işlevleri ile hem batı hem doğu edebiyatındaki hem de Türk edebiyatındaki gelişimi üzerinde durulmuştur. Türk edebiyatında önemli bir yere sahip olan hicvin divan edebiyatı, halk edebiyatı ve yeni Türk edebiyatındaki yeri açıklanmış ve önemli temsilcileri tanıtılmıştır. Böylece âşık şiirinde taşlama türünün incelendiği bölümlere geçilmeden önce farklı kültürlerde ve farklı edebi kollarla eleştirinin gelişimi hakkında genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Giriş bölümünün ardından "Anadolu'da Âşık Edebiyatının Oluşum ve Gelişimi" başlığını taşıyan kitabın birinci bölümünde (21-38), öncelikle âşıklık geleneğinin oluşumu hakkında bilgi verilmiş, XVI. yüzyıldan günümüze kadar âşık edebiyatının yüzyıllara göre gelişimi üzerinde durulmuş, ardından her dönemin önde gelen temsilcileri tanıtılmıştır. Ayrıca âşıklık geleneğinin gelişimi aktarılırken yüzyıllar içerisinde meydana gelen toplumsal olayların âşıklık geleneğine ve dolayısıyla taşlama türüne etkisi ele alınmıştır. Dolayısıyla toplumsal gelişmelerin geleneği doğrudan etkilediği, âşıkların içinde doğup yaşadıkları çevreden beslenerek sanatlarını şekillendirdikleri, bir yönüyle toplumun sözcüsü oldukları sonucuna varılmıştır.

Çalışmanın "Taşlamanın Biçim Özellikleri" başlıklı ikinci bölümünde (39-48) ise, kendine özgü söyleyiş şekliyle belirli kurallara, kalıplara ve düşünce dünyasına sahip bir edebiyatın ürünü olan taşlamaların biçimsel özellikleri üzerinde durulmuştur. Bu bölümde öncelikle âşık şiirinin nazım biçimleri ve hece ölçüsüyle yazılan halk şiirlerinin nazım şekilleri hakkında genel bilgiler verilmiştir. İncelenen örnek metinlerden yola çıkılarak taşlamalarda genellikle hece ölçüsünün kullanıldığı, ancak âşıklık geleneğinde şehir ve kasabalarda yaşayıp eğitim almış bazı âşıkların divan şairlerinin etkisinde kalarak aruz ölçüsünü de kullandıkları belirtilmiştir. Bu bilgilerden yola çıkılarak taşlamalar, biçimsel açıdan "heceli şekiller" ve "aruzlu şekiller" olmak üzere iki başlıkta incelenmiştir. Taşlama örnekleri, yüzyıllara göre dağılımı dikkate alınarak incelenmiş, ölçüleri hakkında bilgi verilmiştir. Yazar, kitabın bu bölümünde taşlamaları sadece biçimsel açıdan incelemekle yetinmeyerek, aynı zamanda âşıkların bu tür şiirlerde genellikle hangi nazım biçimini, hangi nedenden dolayı tercih ettiğini de açıklamıştır.

"Taşlamaların Dil ve Üslup Özellikleri" başlığını taşıyan üçüncü bölümde (49-67), taşlamaların söz varlığı, anlatım şekilleri ve kalıpları, edebî sanatları ele alınarak türün dil ve üslup özellikleri belirlenmiştir. Taşlamalarda işlenen konuya uygun olarak söz konusu ifade biçimlerinin kullanılmasına karşılık her âşığın yaşadığı çevre, almış olduğu eğitim, dünya görüşü vb. unsurlara bağlı olarak şekillenen kendine özgü bir anlatım biçiminin olduğu vurgulanmıştır. Çıblak, bu bölümde örnek metinlerden yola çıkarak taşlamaların dil ve üslup özelliklerinin farklılığı üzerinde dümüş taşlamaların anlatım şekillerini "doğrudan anlatım, nasihat ve hitap yoluyla anlatım, tahkiye yoluyla anlatım, karşılaştırmalı anlatım" şeklinde; anlatım kalıplarını ise "tekrarlar, ikilemeler, atasözleri ve deyimler, kargışlar" olmak üzere çeşitli başlıklarda incelemiştir. Edebî sanatlar başlığı altında da taşlamalarda kullanılan mecazlar, anlam ve söz sanatlarını incelemiştir.

"Taşlamaların İçerik Özellikleri" başlığını taşıyan dördüncü bölümde (69-129), öncelikle bugüne kadar araştırmacıların yapmış olduğu konularına göre taşlama sınıflandırmalarına yer verilmiş, ardından XVI. yüzyıldan günümüze kadar tüm taşlama metinleri göz önünde bulundurularak kapsamlı bir tasnif çalışması yapılmıştır. Bu tasnifte Çıblak, taşlama türünü konularına göre; "sosyal hayatla ilgili taşlamalar, siyasi

taşlamalar, ekonomik hayatla ilgili taşlamalar, bürokrasi ile ilgili taşlamalar, dinî ve ahlaki hayatla ilgili taşlamalar, felekle ilgili taşlamalar, sevgiliyle ilgili taşlamalar, bireysel taşlamalar, hayvanlarla ilgili taşlamalar ve doğa olaylarıyla ilgili taşlamalar" olmak üzere on bir ana başlıkta toplamış, daha sonra taşlama türünde işlenen konuları her yüzyılı ayrı ayrı ele alarak alt başlıklarla ve metinlerin söylendiği bağlamı da göz önünde bulundurarak ayrıntılı bir şekilde incelemiştir.

"Taşlamaların İşlevleri" başlıklı beşinci bölümde (131-136), taşlamaların sosyo-kültürel işlevlerine değinilmiş ve bu işlevler toplumsal yapıyı yansıtmaya, toplum değerlerinin korunup yaşatılmasını sağlama, bilgilendirme ve eğitime, iktidarı yıpratma, psikolojik rahatlama sağlama, eğlendirme ve hoşça vakit geçirme, âşıkların birbirlerine karşı tutumlarını ve ustalıklarını belirleme olmak üzere yedi başlık halinde incelenmiştir. Burada taşlamaların hem toplum değerlerini koruyup yaşatma hem de aksaklıkları, düzensizlikleri dile getirerek bunların değiştirilmesini, düzeltilmesini sağlama işlevlerinin bir arada bulunduğu da vurgulanmıştır.

Çalışmanın "sonuç" kısmında ise taşlamanın nasıl bir tür olduğu, biçim ve içerik özellikleri, hangi yüzyılda ortaya çıkıp nasıl bir gelişme sergilediği ve özellikle hangi dönemde hangi nedenlerden dolayı yaygınlaştığı, âşıklık geleneği ve toplum yaşamındaki önemiyle ilgili tespitlerde bulunulmuştur. Ayrıca halkın duygu ve düşüncelerini, özlemlerini, beklentilerini yansıtan taşlamaların farklı dönemlere ait sosyal yapı hakkında da bilgi veren, bu yönüyle sosyal tarihe de kaynaklık edebilecek önemli bir tür olduğu belirtilmiştir.

"Taşlama Türünün Önemli Temsilcileri ve Örnekleri" başlıklı altıncı bölümde (137-272), ise âşıkların nasıl bir yaşam sürdüklerinin, doğup büyüdüğü ya da içinde yetiştiği sosyo-kültürel çevrenin, onların sanatlarını doğrudan etkilediği gerçeğinden yola çıkılarak XVI. yüzyıldan 2, XVII. yüzyıldan 5, XVIII. yüzyıldan 4, XIX. yüzyıldan 14, XX. yüzyıldan 41 adet olmak üzere toplam 66 âşığın kısaca hayatları ve sanatçı kimlikleri tanıtılmıştır. Daha sonra söz konusu âşıklara ait 153 taşlama metni "müstakil taşlama örnekleri" ve "âşık karşılaşmalarında söylenen taşlama örnekleri" şeklinde yine kronolojik olarak iki grupta verilmiştir.

Çıblak'ın kitabı, konuyla ilgili kapsamlı bir kaynakça ile kullanımı işlevsel hale getiren kişi adları diziniyle son bulmaktadır.

Nilgün Çıblak, "Âşık Şiirinde Taşlamalar" isimli bu kitabıyla âşık edebiyatının önemli bir türü olan taşlamaları inceleyerek özgün ve son derece yararlı bir çalışma ortaya koymuştur. Taşlamayı farklı edebî kollarındaki benzer türlerle karşılaştırarak özelliklerini tanıtan, âşık şiirindeki başlangıcından günümüze gelişimini örnekleriyle beraber gözler önüne seren, hem gelenekteki hem de toplum yaşamındaki önemine değinen bu çalışmanın âşıklık geleneği ve âşık edebiyatı alanında çalışanlar için nitelikli bir başvuru kaynağı olacağına inanıyoruz. Çalışmayı kaleme alan sayın Çıblak'a ve yayınlara geniş bir kitlenin ilgisine sunan Ürün Yayınları'na katkılarından dolayı teşekkür ederiz.